

Grīšu ķauķa

aizsardzība zemajos purvos
un palieņu pļavās

2013, Viļņa

Teksta autors Oskars Keišs
Maketu un vāka dizainu veidojusi Rūta Didžbaliene (Rūta Didžbaliene)
Latviešu valodas literārais redaktors Jurgis Šuba

Pirmā vāka fotografijas autors – Žīmants Morkvēns (Žymantas Morkvėnas)
Pēdējā vāka fotografijas autors – Aivars Petriņš

Metiens 500 eksemplāri.
Iespiests ar organisku tinti uz otrreiz pārstrādāta papīra

Šī publikācija ir sagatavota un iespiesta LIFE+ projekta ietvaros. Projektu “Ilgtspējīgas lauksaimniecības nodrošinājums pasaulē apdraudēto putnu sugu aizsardzībai lauku ainavā” (LIFE09NAT/LT/000233) atbalsta Eiropas Savienības LIFE+ programma, Lietuvas Republika, Latvijas Republika un projekta partnerorganizācijas.

Izdots Baltijas Vides foruma Lietuvā apgādā
BEF Lietuva
Užupio 9/2–17
LT–01202 Vilnius
Lietuva
E-pasts: info@bef.lt, www.bef.lt

Iespiests „Fridas”
Vilniaus 36
LT–18123 Švenčionys
Lietuva
E-pasts: spaustuve@firidas.lt, www.firidas.lt

© Baltijas Vides forums Lietuvā
ISBN 978-609-8041-13-2
© fotografiju autortiesības saglabā to autori

IEVADS

Sakot „purvs”, mēs parasti domājam dzērveņu purvus ar sfagnu sūnām, bet ir vēl arī citi – dabas ziņā ne mazāk interesanti purvi ar grīšļiem, puplakšiem un purva vārnukājām. Tie ir zemie purvi, kas gadu tūkstošos ir izveidojušies, aizaugot eze-riem, un ir pirmā purvu veidošanās stadija.

Mūsdienās Rietumeiropā ir nosusināti praktiski visi zemie purvi (piemēram, Vācijā – ap 90%). Līdz ar to šo dzīvotņu iemītnieki – gan augi, gan dzīvnieki – ir kļuvuši par dabas retumiem. Purvu nosusināšana, tīkojot iegūt jaunas lauksaimniecības zemes, notika laikos, kad Eiropā lielākā daļa ļaužu dzīvoja laukos un bija zemkopji. Tad par lielu vērtību uzskatīja zemes atkarošanu no dabas. Mūsdienās esam apzinājušies, ka daudzas dabas vērtības esam iznīcinājuši, un cenšamies atjaunot un aizsargāt kaut nelielu daļu no mūsu dabas daudzveidības.

Šis ir stāsts par visretāko Eiropas dziedātājspu – grīšļu ķauķi: putnu sugu, kas pirms apmēram 200 gadiem Eiropā bija diezgan bieži sastopama un Vācijā pat ir saukta par purva zvirbuli. Patlaban šīs sugas mājvietas ir iznīcinātas un grīšļu ķauķis atrodas uz izzušanas sliekšņa.

Kopīgiem spēkiem Eiropas dabas aizsardzības speciālisti un zinātnieki meklē iespējas saglabāt un atjaunot grīšļu ķauķa populācijas tajās astoņās valstīs, kur šis putns vēl ir sastopams (Baltkrievijā, Ukrainā, Polijā, Lietuvā un Krievijā), vai arī ir izzudis tikai nesen (Vācijā, Ungārijā un Latvijā).

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVESVEIDS: LIGZDOŠANA

Grīšļu ķauķis ir mazs putns – tā svars ir apmēram 12 grami. Lai gan zinātnieki to pieskaita zvirbuļveidīgo putnu kārtai, grīšļu ķauķis sver divreiz mazāk par zvirbuli.

Vienā vasarā var ligzdot divas reizes – pirmā ligzda tiek taisīta maija beigās, bet otrā – jūlija sākumā. Dējumā 4–6 olas. Pēc apmēram divām nedēļām izšķiļas mazuļi, kas spēju lidot iegūst apmēram divu nedēļu laikā.

Grīšļu ķauķim ir maziem putniem netipiska ligzdošanas bioloģija – tēviņiem ir teritorijas, kas savstarpēji pārklājas un kur tie dzied no maija līdz jūlijam. Mātītes ligzdu taīsa un mazuļus baro bez tēviņu palīdzības (līdzīgi kā meža pīles). Izbrīnu izraisa šī mazā putna pārošanās – tā ilgst apmēram 25 minūtes, kas putniem ir neparasti ilgi.

Salīdzinot ar citām ķauķu sugām, mātīte mazuļus baro ar palieliem kukaiņiem – tai ir jāspēj pabarot mazuļi vienai pašai. Tādēļ mātīte izvēlas ligzdot tikai tādās vietās, kur kukaiņu ir ļoti daudz – barības visapkārt papildam.

Grīšļu ķauķa ligzdošanas vietas ir nepastāvīgs biotops – ūdenslīmenis var strauji mainīties un ligzdas var applūst vai vieta var būt applūdusi jau ligzdošanas sezonas sākumā. Tādēļ grīšļu ķauķu skaits gadu no gada dažādās vietās var būt ļoti svārstīgs. Dažkārt putni parādās un ligzdo tikai otrā perējuma laikā – jūlijā, kad ūdenslīmenis ir pazeminājies līdz optimumam. Arī pārāk sausas vietas nav piemērotas – vislabāk piemērotās ligzdošanas vietās ūdens sniedzas teju cilvēkam līdz ceļgaliem.

Oskara Keiša fotografija

▲ Pasaulē lielākā grīšļu ķauķa ligzdošanas vieta Zvaņecas purvā Baltkrievijā

Sergeja Zujenko fotografija

▲ Grīšļu ķauķa mazuļus baro tikai mātiņe

Patlaban pasaulē ir tikai astoņas valstis, kur grīšļu ķauķis ligzdo vai ir ligzdojis nesenā pagātnē, kaut arī pirms simts gadiem ligzdojis līdz pat Francijas ziemeļiem.

Latvijā grīšļu ķauķis ir atrasts ligzdojam 1940. gadā pie Babītes ezera un 2000. gadu sākumā vairāki tēviņi novēroti dziedam pie Liepājas ezera.

Valsts	dziedošo tēviņu skaita vērtējums	populācijas novērtējums
Baltkrievija	3000 – 6000	skaits samazinās
Ukraina	3500 – 4500	skaits samazinās
Polija	2700 – 3900	skaits samazinās
Lietuva	100 – 150	skaits samazinās
Ungārija	0 – 225	nav ligzdojis kopš 2010. gada
Krievija	0 – 50	stāvoklis neskaidrs
Vācija	0 – 4	dažus no pēdējiem gadiem nav ligzdojis
Latvija	0 – 3	nav ziņu par iespējamu ligzdošanu kopš 2004. gada

Ivo Dinsberga fotografija

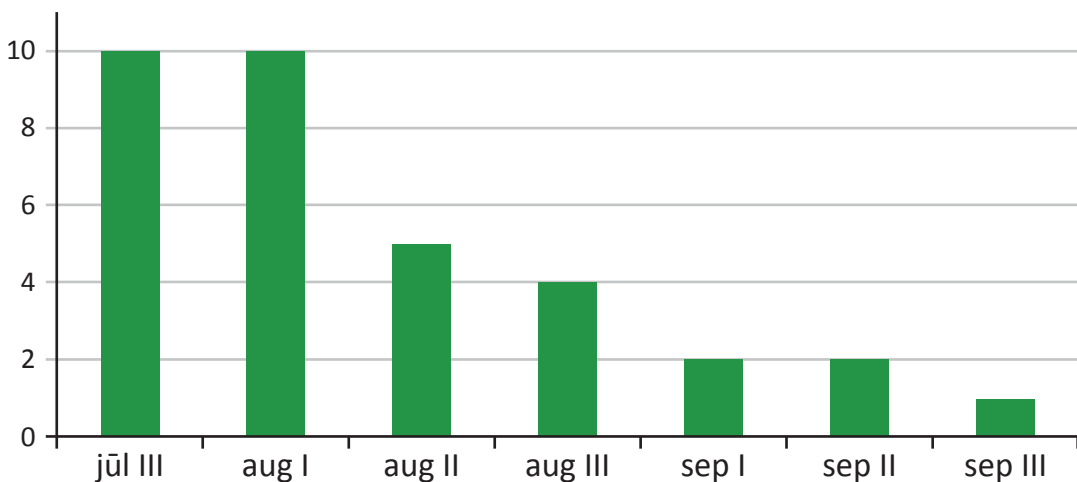
▲ 2013. gada 6. augustā Papē noķertais grīšļu ķauķis

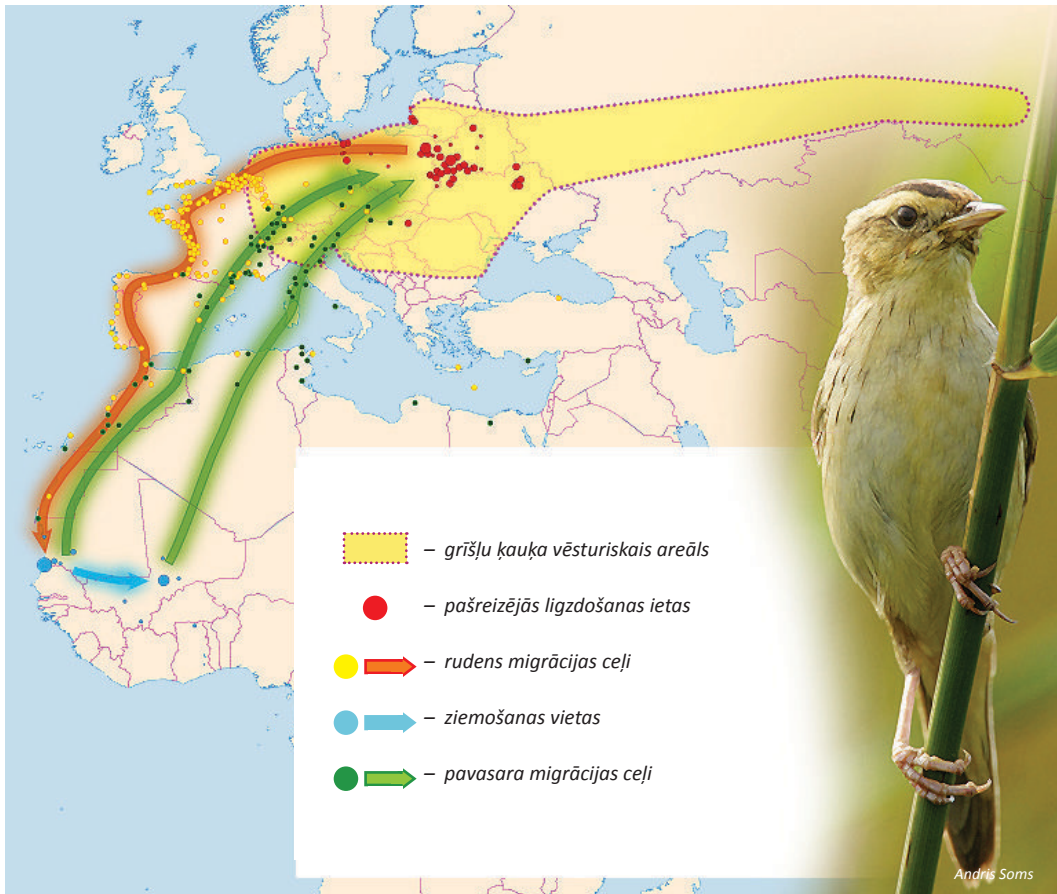
GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVESVEIDS: CEĻOŠANA

Grīšļu ķauķis savās ligzdošanas vietās pavada tikai dažus mēnešus – atlido mājup maijā, bet jau jūlija beigās un augustā uzsāk ceļu uz ziemošanas vietām Āfrikā. Latvijā ceļošanas laikā grīšļu ķauķis regulāri konstatēts pie Papes ezera no jūlija beigām līdz septembra beigām. Daži grīšļu ķauķi ceļošanas laikā ir noķerti arī pie Liepājas ezera.

Tālāk grīšļu ķauķu ceļš ved gar jūras piekrasti caur Beļģiju, Franciju, Spāniju un Maroku uz dienvidiem no Sahāras, kur Senegālā un Mali ķauķi pārziemo.

▼ 1970.–2013. gadā Papē rudens migrācijas laikā noķertie grīšļu ķauķi no jūlija 3. dekādes līdz septembra 3. dekādei (LU Bioloģijas institūta dati)

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVESVEIDS: ZIEMOŠANA

Grīšļu ķauķi pārziemo dienvidos no Sahāras tuksneša. Lielākā zināmā grīšļu ķauķa ziemošanas vieta ir Džudža Nacionālais Putnu parks (Parc national des oiseaux du Djoudj) Senegālā. To atklāja tikai 2007. gada janvārī 19 pētnieku kopīgā starptautiskā ekspedīcijā, kurā piedalījās arī Lietuvas un Latvijas zinātnieki.

Ziemošanas vietās grīšļu ķauķus galvenokārt apdraud ūdens trūkums, jo no dabiskajām palienēm, kuras izmanto grīšļu ķauķi, ūdens tiek novadīts uz lauksaimniecības zemēm – to galvenokārt izmanto rīsu audzēšanai. Valstīs, kur pavisam nesen ir valdījis bads, ir grūti pārliecināt cilvēkus, ka ir svarīgi saglabāt arī tādus putnus, kuri nav ēdami...

Sahāras tuksnesim ir tendence izplesties, kas sagādā grūtības visiem putniem, kam tas ir jāšķērso migrāciju laikā. Tādiem putniem kā grīšļu ķauķis, kam arī dzīvesvietā ir nepieciešami atklāti ūdens laukumi, Sahāras tuksneša palielināšanās var būt liktenīga.

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVESVEIDS: APDZĪVOTIE BIOTOPĪ

Grīšļu ķauķa visparastākā mājvieta ir plaši, atklāti zāļu purvi, kuri vēl samērā nesen – pirms 50–100 gadiem tikuši izmantoti siena pļaušanai. Pļauja pasargāja tos no aizaugšanas, bet slapjums – no pārāk intensīvas apsaimniekošanas. Mūsdienās šo biotopu apdraud saimniekošanas pārtraukšana. Šī iemesla dēļ lēni izzūd pat labākās grīšļu ķauķa ligzdošanas vietas Baltkrievijā, Polijā un Ukrainā. Tādēļ tiek organizēta to apsaimniekošana arī mūsdienās, kad vairs nav siena deficīta, drīzāk ir lauku cilvēku deficīts.

Otra specifiska grīšļu ķauķa mājvieta ir dižās aslapes (*Cladium mariscus*) audzes. Lai cik dīvaini neizklausītos, arī šīs slapjās vietas senāk ir izmantotas siena ieguvei. Tā dižo aslapju audzes ir izmantotas arī Latvijā – pie Papes un Engures ezera. Mūsdienās grīšļu ķauķi dižo aslapju audzēs ligzdo Polijā, taču šo augu audzes ir saglabājušās arī Latvijā, piemēram, pie Kaņiera, Papes un Engures ezera.

Kopumā diezgan netipiska, bet tieši pie Baltijas jūras dzīvojošo grīšļu ķauķu raksturīga dzīvesvieta ir palieņu pļavas – upju, ezeru un – Lietuvā – arī tieši Baltijas jūras Kuršu jomas piekrastē pārplūstošas pļavas.

Oskara Keiša fotografija

▲ Ģikoje purvs Baltkrievijā.

Lienes Auninas fotografija

▲ Dižo aslapju (*Cladium mariscus*) audze Papes ezera piekrastē.

Edmunda Račinska fotografija

▲ Jumstiņu gladiola (*Gladiolus imbricatus*)

Edmunda Račinska fotografija

▲ Sibīrijas skalbe (*Iris sibirica*)

Ivo Dinsberga fotografija

▲ Purva skalbe (*Iris pseudacorus*)

Ivo Dinsberga fotografija

▲ Trejlapu puplakša zieds (*Menyanthes trifoliata*)

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVOTNES – BIOĻOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS OĀZES

Zāļu purvos ir sastopams ne tikai grīšļu ķauķis, bet arī daudzas citas dabas vērtības. Daudzas no Latvijas 33 orhideju sugām, piemēram, stāvlapu dzegužpirkstīte un vīru dzegužpuķe aug tieši zāļu purvos. Taču retas un aizsargājamas ir ne tikai orhidejas, bet arī citi augi, piemēram, Buksbauma grīslis. Zāļu purviem, kur dzīvo grīšļu ķauķi, ir raksturīgas tādas grīšļu sugas kā augstais grīslis, deviņputekšņlapu grīslis, uzpūstais grīslis, doņu grīslis, satuvinātais grīslis, un pūkaugļu grīslis. Kopumā Latvijā ir sastopamas ap 70 grīšļu sugu.

CITAS AIZSARGĀJAMĀS PUTNU SUGAS GRĪŠĻU ĶAUĶU DZĪVOTNĒS: GRIEZE

Grieze ir dzērvjveidīgo kārtas putns – tās salīdzinoši garās kājas, iespējams, ļauj ikvienam saskatīt kaut attālu, bet ārēji redzamu līdzību ar dzērvi. No laukirbes grieze atšķiras ar kastaņbrūniem spārniem, slaikāku augumu un garāku knābi. Griezes mazuļi pūku tērpā ir melni (laukirbes mazuļi – dzeltenbrūnraibi). Griezi reti izdodas ieraudzīt, jo tā no traucētāja nevis aizlido, bet aiziet pa zāli, pie tam bieži pārvietojas tik veikli, ka pārvietošanās dēļ zāle nesakustas. Grieze barojas ar kukaiņiem un citiem bezmugurkaulniekiem, kurus nolasa no augiem, dažkārt, it īpaši rudenī, var ēst arī augu sēklas. Grieze, protams, arī lido – pretēji nereti dzirdētam stāstam, ka uz ziemošanas vietām tā arī ejot kājām. Tāpat kā citi dzērvjveidīgie putni (piemēram, laucis) arī grieze spēj peldēt. Dabā visbiežāk griezi var dzirdēt – tās divzīlbīgais sauciens “krrrep–krrrep” ir nesajaucams un tālu dzirdams, it īpaši krēslā un naktī.

Grieze ir sastopama uz austrumiem līdz Baikāla ezeram Āzijā. Mūsdienās Rietumeiropā dzīvo ļoti maz griežu – intensīvās saimniekošanas dēļ to skaits tur ir sarucis jau kopš 19. gadsimta beigām.

Griezes ziemošanas vietas ir Dienvidaustrumāfrikā, taču vēl joprojām ziņas par griezes ceļošanu un ziemošanas vietām ir ļoti trūcīgas.

Griezes ligzdošanas vietās atgriežas vēlu – no mūsu gājputniem tās ir vienas no pēdējām – tikai maija sākumā. Griežu tēviņi piesaista mātītes ar savu balsi. Pārošanās un olu dēšanas laikā tēviņu vokālā aktivitāte – “griešana” – stipri samazinās, pēc mātītes atstāšanas tēviņš atkal “griež” pilnā sparā un meklē nākamo mātīti. Maija beigās Latvijā var atrast pilnus pirmos griežu dējumus: 8–12 raibas olas uz netīri balta pamata. Perēšana ilgst 16–19 dienas un pie mums pirmie mazuļi izšķīļas jau jūnija vidū. Mazuļi – ligzdbēgļi. Pēc divu nedēļu vadāšanas, mātīte atstāj mazuļus un uzsāk otro perēšanu. Mazuļi sāk lidot tikai piecu nedēļu vecumā – pirmā perējuma mazuļi – jūlija beigās, otrā – tikai augusta beigās.

▲ Grieze (*Crex crex*)

▲ Ķikuts (*Gallinago media*)

▲ Ķikuta ligzda

CITAS AIZSARGĀJAMĀS PUTNU SUGAS GRĪŠĻU KAUKU DZĪVOTNĒS: ĶIKUTS

Ķikutam ir daudz slēptāks dzīvesveids par griezi, jo, atšķirībā no tās, ķikutu pat dzirdēt var reti. Jāpiebilst, ka mērkaziņas balss: “ķika, ķika, ķika, ķika” dažkārt liek maldīgi domāt, ka tās īpašnieks ir ķikuts, kura balss ir neuzkrītošs, burkšķošs “er”.

Ķikuts ir drukns brūnraibs naktsputns ar garu knābi un spēcīgām kājām. Tas ir tārtiņveidīgo putnu pārstāvis – radniecīgs ķīvītei, tārtiņiem, tilbītēm un kuitālām. Trīs līdzīgākās sugas ķikutam Latvijā ir mērkaziņa, vistilbe un sloka.

Ķikuts ir gājputns, kurš pārziemo Āfrikā. Ir izpētīts, ka ķikuti spēj atlidot no ziemošanas vietām vairākus tūkstošus kilometru bez atpūtas.

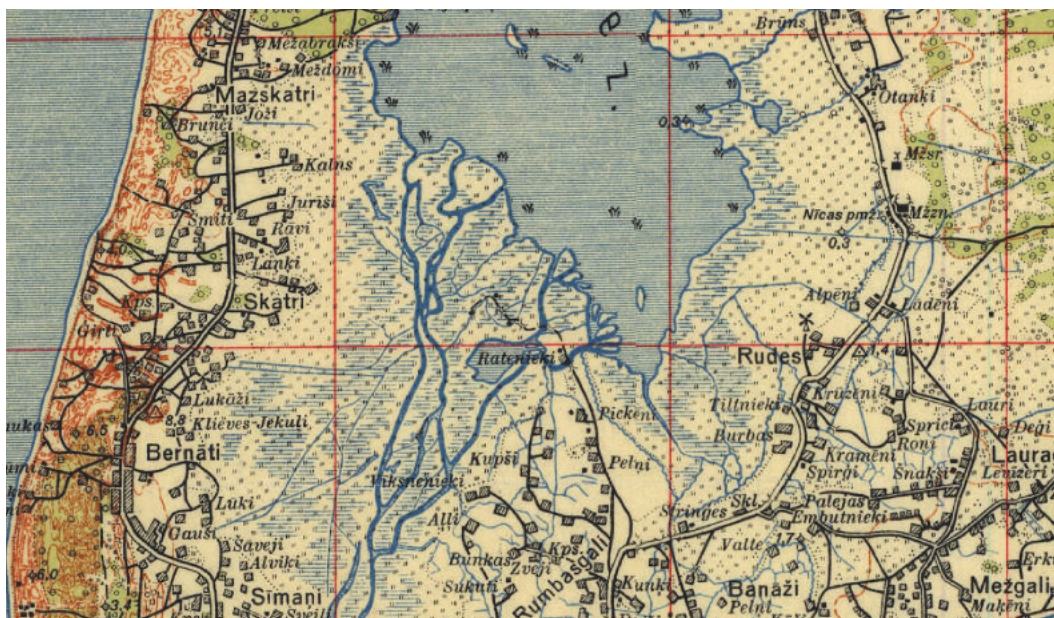
Aprīļa beigās ķikutu tēviņi pulcējas riestos – saulrietā tie ieņem vietas klajās, ciņainās palieņu pļavās un zāļu purvos, kur dzied, izslējušies un izriezuši krūtis un baltās astes spalvas, kā arī cīnās savā starpā. Riests visaktīvāk notiek tieši iestājoties tumsai. Ja dzīvotne saglabājas, riesta vietas paliek nemainīgas gadiem. Riests ķikutam prasa ļoti daudz enerģijas – vienā riesta naktī tēviņš zaudē 5 % no sava svara, kas turpmākās dienas gaitā līdz nākamās nakts riestam ir atkal jāatgūst, tādēļ ir svarīgi, lai riestā būtu labas barošanās iespējas – mitra, irdena un sliekām bagāta augsne.

Tādus augsnes apstākļus visā ligzdošanas laikā Latvijā nodrošina tikai palieņu pļavas, tādēļ tā ir vienīgā ķikuta dzīvotne pie mums. Lai ķikutu riestā parādītos arī mātītes, tajā jāriesto vairākiem tēviņiem – pļavām jābūt pietiekoši lielām, lai tajās spētu baroties vairāki ķikuti. Tādēļ mazās pļavās, kurās var dzīvot mērkaziņas, nekad neligzdos ķikuti.

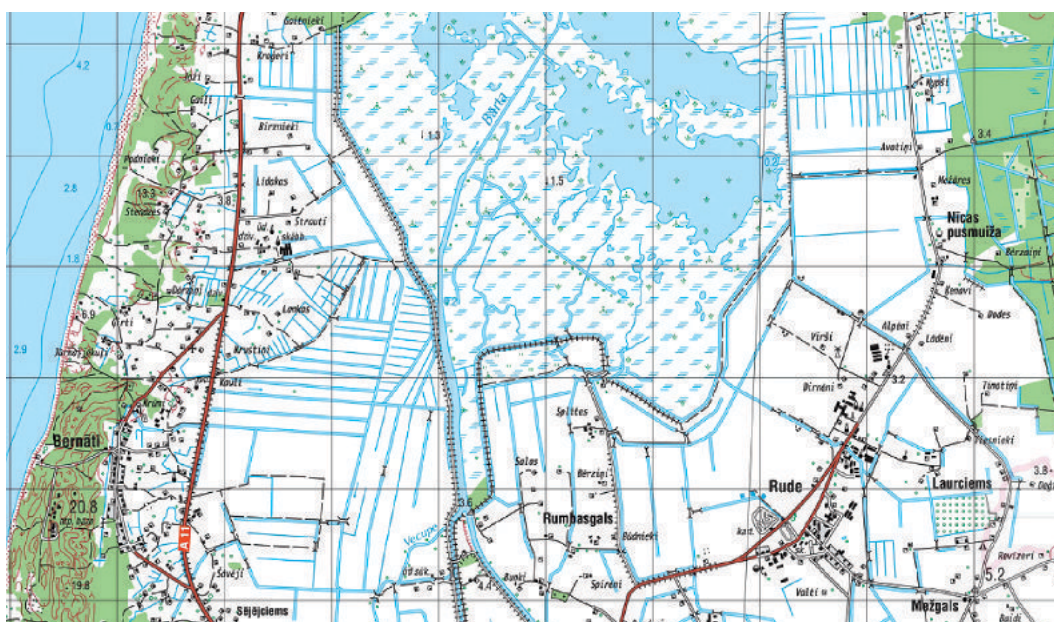
Ķikuta izplatība mūsdienu Latvijā ir ļoti sadrumstalota un Kurzemē tas ir praktiski iznīcis. Lai gan 19. gadsimta sākumā ķikuts Latvijā bija parasts ligzdotājs, tā skaits pie mums, tāpat kā visā pasaulē, strauji samazinājās un kopš 1950-tajiem gadiem tas tika uzskatīts par Latvijā vairs neligzdojošu sugu. Kopš 1990. gada tomēr Latvijā tika atklāti vairāki ķikutu riesti un patlaban pie mums ligzdo apmēram 300 ķikutu.

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVOTNES – VĒSTURISKĀ APSAIMNIEKOŠANA

Mežu zonā zāļu purvi un palieņu pļavas varēja attīstīties un ilgstoši pastāvēt tikai pateicoties cilvēka apsaimniekošanai – šis ir pirmais un galvenais pļavu apsaimniekošanas veids. Vēsturiski Latvijā pļavas, it īpaši „tālās pļavas” – nepieejamas slapjas pļavas, pat zāļu purvi, tika pļautas vēlu – tikai jūlijā, agrāk pļaut neļāva to laiku tehniskās iespējas. Tas sekmēja šo pļavu bioloģiskās

▲ Liepājas ezera dienvidu daļa 1927. gada kartē (pēc 1901. g. uzņēmuma)

▲ 2008. gada kartē (pēc 1995. g. uzņēmuma). Redzama dabisko mitrāju platības samazināšanās nosusināšanas un meliorācijas dēļ.

GRĪŠĻU ĶAUĶA DZĪVOTNES – LABĀKIE APSAIMNIEKOŠANAS MODEĻI

daudzveidības veidošanos un pastāvēšanu, jo pēc jūlija vidus daudzām putnu sugām mazuļi jau ieguvuši spēju lidot un tos vairs neapdraud pļauja. Vēl jāpiebilst, ka senāk, kad sienu pļāva ar izkaptīm, pļavas tika nopļautas pakāpeniski – cilvēkiem vienkārši nebija pa spēkam nopļaut visas pļavas vienlaicīgi, un tas arī pasargāja putnus, jo pļaujas laikā iztraucētie putni paslēpās vēl nenopļautās vai jau ataugušās pļāvās.

Atstājot neapsaimniekotas, slapju pļavu un zāļu purvu tipiskā augu sega (veģetācija) pāraug ar sugām, kas spēj labāk konkurēt – niedrēm, vai arī sāk veidoties mežs – aug kārkli, alkšņi un bērzi.

Zemie purvi un palieņu pļavas Latvijā ir daudz cietušas meliorācijas dēļ – vēl 20. gadsimta sākumā 65 % no visām pļāvām bija pārmitras, bet jau 1967. gadā bija nosusinātas divas trešdaļas no tām. Zemie purvi un palieņu pļavas tika iznīcinātas, izbūvējot polderus pie Liepājas ezera, pie Lielupes, Užavas un citur. Augu un dzīvnieku sugām bagātas pļavas aizstāja bioloģiski nabadzīgas kultivētas pļavas vai pat aramzemes.

Agronomi ir izpētījuši, ka lauksaimnieciski pļavas būtu jāpļauj agrāk, jo tad parasti iegūst visvērtīgāko lopbarību – no platības vienības tā iegūst visvairāk sagremojamo barības vielu. Pie tam, zāli nopļaujot agrāk, tā ātrāk ataug, jo jaunākās attīstības fāzēs stiebrzālēm ir vairāk veģetatīvo dzinumumu. Tomēr ir augi, kuriem arī saimnieciskā pļaušanas fāze iestājas vēlāk.

Pļavu putniem turpretim agrā pļaušana nodara postu, izpostot to ligzdas un sapļaujot nelidojošos mazuļus. It īpaši tas attiecas uz vēlū ligzdojošām sugām – griezi un ķikutu. Mūsdienā tehnisko iespēju dēļ pļavas var nopļaut agri un vienlaicīgi – tieši pretēji pļavu putnu izdzīvošanas interesēm, tādēļ par pļavu putnu aizsardzību jādomā īpaši.

pirmajā (3., 5. utt.) gadā, veģetācija piemērota: ĶAUĶI LIGZDO – pļauja tiek atlikta pēc augusta beigām

otrajā (4., 6. utt.) gadā, veģetācija augsta un bieza: ĶAUĶU NAV – pļauja jūnijā, jūlijā

Ineses Ceras zīmējums

▲ *Eitrofu vietu apsaimniekošanas rekomendācijas mainot agras un vēlas apsaimniekošanas gadus*

PALIEŅU PĻAVU UN ZĀĻU PURVU PĻAUŠANA: LABA APSAIMNIEKOŠANAS PRAKSE

Senos laikos šādus mitrājus – zemos purvus un palieņu pļavas, pļāva ar rokas izkapti.

Mūsdienās tas ir pārāk dārgs apsaimniekošanas veids, ja vien to neveic brīvprātīgie. Tādēļ ir nepieciešama tāda autotehnika, kas spēj novākt zāli šādās pārmitrās vietās, tās nesabojājot. Polijas dabas aizsardzības speciālisti kopā ar zemniekiem ir pārbūvējuši traktorus, kas Alpos strādā slēpošanas trasēs, lai tie spētu pļaut zāli pārmitrās vietās, kur jebkurš cits traktors nogrimtu.

Larsa Lachmanno fotografija

▲ *Specializēts kāpurķēžu traktors purvu pļaušanai*

▲ Brikešu ražotne Polijā, kas izmanto Biebržas nacionālā parka grīšļu ņauķa biotopu apsaimniekošanā iegūto sienu.

▲ Niedru izmantošana mulčēšanai Kempēras pilsētas apstādījumos Francijā

BIOMASAS IZMANTOŠANAS IESPĒJAS

Mūsdienās tradicionālais izmantošanas veids – pļaut zāli sienam – ir pārāk neefektīvs un iegūtā zāles kvalitāte no šādām vietām – diezgan zema, lai to izmantotu lopbarībā. Tādēļ, lai saglabātu bioloģisko daudzveidību un vienlaicīgi iegūtā zāle neietu postā, ir jāmeklē jauni inovatīvi biomasas izmantošanas veidi.

Zāles biomasu var izmantot, lai ražotu granulas un briketes kurināšanai, un tās var izmantot gan individuāli patērētāji kamīnu kurināšanai, gan pilsētu apkurei. Šādas brikešu ražotnes jau strādā Polijā un tiek plānotas arī Baltkrievijā un Lietuvā.

Alternatīvs biomasas izmantošanas veids ir tās mulčēšana un izmantošana pilsētu apstādījumos. Tāda prakse no grīšļu ņauķu caurceļošanas vietu biotopos iegūtās biomasas ir Kempēras pilsētā Francijā.

Protams, biomasu var izmantot arī relatīvi tradicionālā veidā – kā pakaišus lopiem, lai gan mūsdienās šādi pakaiši varētu ieinteresēt tikai bioloģiskās lauksaimniecības, kā pievienotā vērtība – audzēt produkciju, izmantojot biomasu, kas palīdz saglabāt pasaulē apdraudētu sugu.

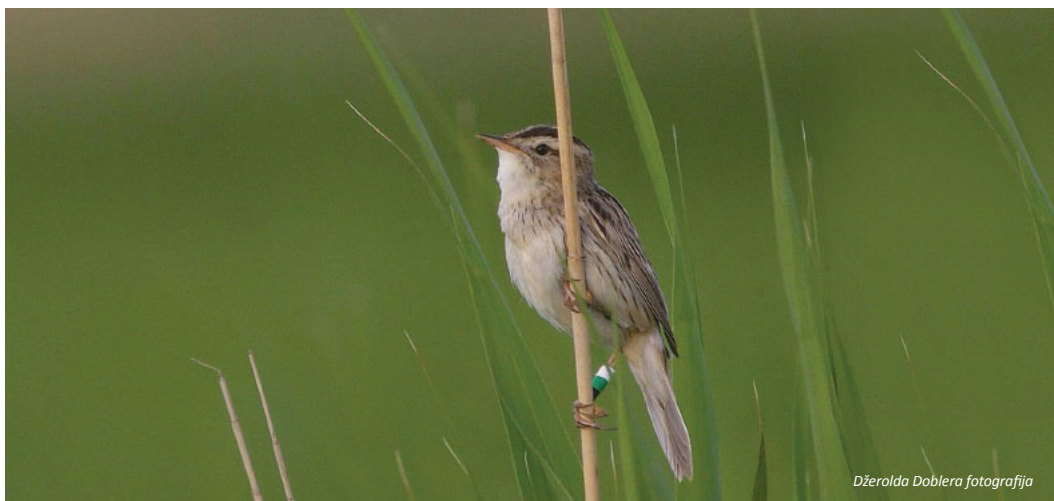
GRĪŠĻU ĶAUĶA IZPĒTE, MONITORINGS UN AIZSARDZĪBA

Kā tas bieži vien notiek, cilvēki apzinās savas vērtības, kad to sāk pietrūkt. Arī zinātnieki grīšļu ķauķu izpētei nopietni ir pievērsušies tikai pirms 25 gadiem – 1980-to gadu beigās. Pie tam lielākās mūsdienu grīšļu ķauķu dzīvotnes Baltkrievijā tika atklātas tikai 1995. gada vasarā. Patlaban zinātnieki ir pētījuši ļoti dažādas grīšļu ķauķa dzīves nianses – no biotopiem un barības līdz migrāciju pētījumiem ar ģeolokatoru palīdzību.

Grīšļu ķauķis ir Eiropā visvairāk apdraudētais dziedātājputns, un tādēļ tā aizsardzībai ir pievērsta īpaša uzmanība. Bonnas konvencijas ietvaros par migrējošo dzīvnieku sugu aizsardzību (CMS) 2003. gada 30. aprīlī Minskā ir parakstīts saprašanās memorands par grīšļu ķauķa aizsardzību. Patlaban šo memorandu ir parakstījušas 16 valstis, tajā skaitā Latvija un Lietuva. Latvija šajā memorandā ir apņēmusies saglabāt piemērotas grīšļu ķauķa ligzdošanas vietas Liepājas un Papes ezera piekrastē, tās atbilstoši apsaimniekojot.

Lai noskaidrotu, kā klājas salīdzinoši tik nelielajai grīšļu ķauķa populācijai pasaulē, tā ligzdošanas vietās ik gadu notiek dziedošo tēviņu uzskaites – monitorings. Valstīs, kur grīšļu ķauķu ir daudz – Polijā un Baltkrievijā – ik gadu monitoringa uzskaitēs tiek aicināti piedalīties brīvprātīgie. Pieteikšanās parasti notiek no martā līdz aprīlim, kad jāmeklē informācija grīšļu ķauķa aizsardzības un izpētes grupas mājaslapā (www.aquaticwarbler.net).

Brīvprātīgos palīgus aicina pie sevis arī putnu gredzenošanas stacijas – grīšļu ķauķu gredzenošanā caurceļošanas laikā specializētas stacijas ir Francijā un Spānijā. Francijā grīšļu ķauķu gredzenošanu koordinē grupa ACROLA (www.acrola.fr), tā var būt lieliska iespēja ielūkoties dabā un mācīties lietot franču valodu. Ja pieredzes putnu gredzenošanā nav, sākumā jāpalīdz ar ikdienas darbiem, kamēr rodas pieredze darbā ar pašiem noķertajiem putniem. Latvijā putnu gredzenošanu organizē Latvijas Gredzenošanas centrs Latvijas Universitātes Bioloģijas institūtā Salaspilī, Miera ielā 3, LV-2169, ring@latnet.lv.

▲ Grīšļu ķauķis ar krāsainiem gredzeniem

Oskara Keiša fotografija

▲ Grīšļu ķauķa monitoringa dalībnieki Ģikoje purvā, Baltkrievijā.

Vladimira Malaševiča fotografija

▲ Grīšļu ķauķis ar ģeolokatoru

GRĪŠĻU ĶAUĶA AIZSARDZĪBAS UN IZPĒTES GRUPA

Grīšļu ķauķa aizsardzības un izpētes grupa (Aquatic Warbler Conservation Team, AWCT) ir neformāla zinātnieku un dabas aizsardzības speciālistu apvienība vācu dabaspētnieka Dr. Martina Flādes (Martin Flade) vadībā. Kopš dibināšanas 1998. gadā tā ir organizējusi daudzas izpētes ekspedīcijas uz grīšļu ķauķa ligzdošanas un ziemošanas vietām, tajā skaitā trīs ekspedīcijas uz Sibīriju un vairākas ekspedīcijas uz Rietumāfriku. Tā apvieno brīvprātīgu darbu un dažādu dabas aizsardzības fondu līdzekļus, lai nodrošinātu grīšļu ķauķa sekmīgai aizsardzībai nepieciešamās zināšanas.

Viens no pēdējiem grīšļu ķauķa aizsardzības un izpētes grupas pētījumiem ir ķauķa ziemošanas vietu meklēšana, piestiprinot putniem ģeolokatorus – ierīces, kas ieraksta dienas ilgumu katru dienu – pēc tā un dienas datuma var secināt, kādos ģeogrāfiskā platuma grādos putns bijis. Grūtības sagādā putnu otrreizēja noķeršana, lai iegūtu ierīcē savāktos datus un iespēja, ka putns var būt noslēpies augājā, kas ir traucējis precīzi reģistrēt gaišās dienas daļas laiku. Patlaban ģeolokatori ir piestiprināti putniem no Supojes upes populācijas Ukrainā un Ģikoje purva populācijas Baltkrievijā. Zinātnieki ar nepacietību gaida šī pētījuma rezultātus.

GRĪŠĻU ĶAUKU PĻAVU APSAIMNIEKOŠANA BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS SAGLABĀŠANAI – LABAS PRAKSES IETEIKUMI ZEMNIEKIEM

1. Saglabāt pļavas un zāļu purvus – nepieļaut to aizaugšanu.
2. Neveikt pļavu nosusināšanu (meliorāciju), lai saglabātu mitrās pļavas – dzīvesvietas mūsu visretākajiem putniem – grīšļu ķauķim, ķikutam un citiem.
3. Pļaut pļavas vēlu (pēc 15. jūlija), dažādā laikā un katru gadu atstāt nepļautas grāvmales un dažas slejas pļavās, kur patverties pļaujas iztraucētiem putniem un citiem dzīvniekiem.
4. Pļaut no vidus uz malām vai slejās uz malām, lai dotu iespēju putniem un citiem dzīvniekiem izvairīties.
5. Zāli pļaut vismaz 10 cm augstumā vai augstāk no zemes, lai pasargātu daļu putnu, kas paliks zem šī pļaušanas augstuma. Augsta pļaušana pasargās izkapti vai pļaujmašīnu no akmeņiem un zariem, kas to var sabojāt.
6. Nenopļaut pļavas, it īpaši lielās, vienā paņēmiēnā (vienā dienā), lai dzīvnieki varētu pamest šo pļavu naktī, kad tos mazāk apdraud baltie stārķi, kajjas un dienas plēsīgie putni.
7. Atstāt pļavās tikai dažus krūmus (piemēram, grūtāk pļaujamās vietās), kas kalpo par putnu patvērumu pēc atgriešanās no ziemošanas vietām un palielina pļavās ligzdojošo putnu sugu klāstu.
8. Pļaušanas tehnikai pielikt ierīces, kas aizbaida putnus un citus dzīvniekus.
9. Atcerēties, ka nekādas bagātības nespēs kompensēt izzudušos grīšļu ķauķus, griezes griešanu un jestro ķikutu riestu Jūsu pļavās un mūsu dzimtenē.

Mārtiņa Vaišļas fotografija

NODERĪGAS ADRESES

Latvijas Dabas fonds darbojas dabas aizsardzības praktiskajā nodrošināšanā un sabiedrības izglītošanā par dabas daudzveidības nozīmi.

Adrese: Dzirnau ielā 73–2; Fakss: 67830291
LV–1011 Rīgā E-pasts: ldf@ldf.lv
Tālrunis: 67830999 Tīmeklī: <http://www.ldf.lv>

Latvijas Ornitoloģijas biedrība apvieno visus, kam rūp Latvijas putnu izpēte un aizsardzība. Par biedrības biedru, samaksājot biedru naudu, var kļūt ikviens.

Adrese: a/k 105; Fakss: 63154734
LV–1046 Rīgā E-pasts: putni@lob.lv
Tālrunis: 67221580 Tīmeklī: <http://www.lob.lv>

Šo projektu „Ilgtspējīgas lauksaimniecības nodrošinājums pasaulē apdraudēto putnu sugu aizsardzībai lauku ainavā (LIFE09NAT/LT/000233)” realizē Baltijas Vides forums Lietuvā (BEF Lietuva). Projekta mājaslapā Jūs atradīsiet daudz vairāk informācijas par jaunumiem grīšļu ķauķu aizsardzībā Baltijas valstīs un to dzīvotņu apsaimniekošanu.

Tīmeklī: <http://www.meldine.lt/lv>

Grīšļu ķauķa aizsardzības un izpētes grupa – Aquatic Warbler Conservation Team (AWCT) veic šīs sugas aizsardzību un izpēti visā pasaulē no Sibīrijas līdz Senegālai:

Tīmeklī: <http://www.aquaticwarbler.net>

Dodoties dabā, skaties apkārt! Nāc uz Latvijā lielāko dabas novērojumu portālu un dalies redzētajā ar citiem. Vērosim dabu kopā!

Tīmeklī: <http://www.dabasdati.lv>

**GRĪŠĻU ĶAUKU APDZĪVOTĀS VIETAS MŪSDIENĀS
APDRAUD PAMEŠANA UN AIZAUGŠANA**

